

УДК 911.2(504):338.483.11

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВЕРХОВИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

О. Морозюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
бул. П. Дорошенка 41, 79000 м. Львів, Україна*

Аналізуються основні складові природного туристично-рекреаційного потенціалу національного природного парку «Верховинський». Визначено Здійснено й описано види екотуризму, які доцільно розвивати в межах цієї природоохоронної території.

Ключові слова: екологічний туризм, складові екологічного туризму, природний потенціал, типізація екомаршрутів.

Проблему екотуристичного використання природних ресурсів у межах природоохоронних територій досліджували А. Яворський, О.Завадович, М. Елбакідзе, Ю.Зінько, В.Чиждова, Я.Олійник, О.Дмитрук, С.Дмитрук, В. Гетьман, Н.Фоменко, А.Корнус, М.Приходько та інші. Однак єдиного підходу щодо визначення поняття екотуризму дотепер виробити не вдалося. Недостатньо дослідженням залишається екотуристичне використання рекреаційного потенціалу екосистем Верховинського національного природного парку (НПП).

Завдання статті – на підставі аналізу екотуристичного використання природного туристично-рекреаційного потенціалу екосистем Верховинського НПП, визначити найбільш доцільні види екологічного туризму для цієї території.

Створений у 2010 році Верховинський НПП [1], знаходиться на території Верховинського району Івано-Франківської області – на основному вододілі Українських Карпат і охоплює найвищі вершини Чивчино-Гринявських гір. Сюди належать найбільш збережені природні екосистеми регіону, які відіграють провідну роль у формуванні гідрологічного режиму річок Черемош і Прут, а також у стабілізації природи і клімату регіону. Його територія характеризується слабкою антропогенною навантаженістю через свою ізольованість упродовж останніх 20-30 років [2]. Тому при створенні цієї природоохоронної установи, передусім, було враховано високу екологічну (гідрологічну, природоохоронну і кліматорегулюючу) цінність місцевих екосистем; перспективу входження до міжнародної екомережі в організації білateralного резервату (оскільки його територія межує з Румунією в районі, де вже існує румунська природоохоронна територія); економічно-соціальне значення парку для стабілізації місцевих промислів та в зміцнення добробуту місцевого населення [2]. Врахування впливу цих чинників слугує прикладом застосування на практиці основних принципів екотуристичної концепції (на важливість якої наголошують Ю.В.Зінько, Я.Б.Олійник, В.І.Гетьман, О.Ю.Дмитрук та ін.), і, без дотримання якої екотуризм перетворюється на звичайний культурно-відпочинковий туризм. Верхо-

винському НПП властиві усі три складові концепції екотуризму [8]: еколо-освітня, природоохоронна та етнотолерантна.

Еколого-освітня складова, що передбачає наявність в екотуризмі елементів екологічної освіти та просвіти (пізнання природи, набуття туристами нових знань, навичок і вмінь не лише правильної поведінки у природі, а й спілкування з нею), на даний час розвинена слабо через недостатню вивченість природоохоронної території.

Природоохоронна складова в межах Верховинського НПП реалізується у належній природоохоронній поведінці груп на маршруті, застосуванні спеціальних еколого-туристичних технологій мінімізації впливу на природне середовище, а також в участі туристів й туроператорів у програмах та заходах із захисту навколишнього середовища. Принагідно хочемо нагадати про дискусію, яка точиться навколо поняття «екотуризму» і можливої його локалізації. І додати від себе, що природоохоронна складова є підставою для територіального визначення екотуризму як туристичної діяльності лише у межах природоохоронних установ. Це дає змогу регулювати, контролювати та відновлювати екосистеми, запроваджувати конкретні правила поведінки для відпочивальників, облаштувати екомаршрути та місця відпочинку у відповідних місцях і з урахуванням результатів постійних досліджень поточного стану локальних екосистем. Така територіальна ознака надає змогу відмежувати справжній екотуризм, або, як його схильні називати деякі науковці, «класичний» екотуризм [16] від звичайного пізнавально-відпочинкового туризму в екологічно чистих зелених зонах.

Етнотолерантна складова (її ще можна назвати етногеоекологічною) виявляється у повазі інтересів місцевих жителів. Це насамперед шанобливе ставлення до місцевого населення, збереження традиційних систем природокористування, повага до місцевих законів і звичаїв та їх дотримання, а також внесок туризму в соціально-економічний розвиток території [8]. Етнотолерантна складова екотуризму регулює відносини між екотуристами та місцевими етносами не лише в межах природоохоронних територіальних систем, а й із сусідніми, прилеглими до них. Саме тому екотуризм на Верховинщині тісно переплітається із сільським туризмом.

Головною метою екотуристичної діяльності на природоохоронних територіях є розроблення і практичне застосування стратегічно-планувальних, організаційно-господарських заходів щодо збереження та відновлення екологічної рівноваги природних комплексів з урахуванням антропогенних впливів на певній території.

Структурними елементами екотуристичної діяльності є природний потенціал, на основі якого реалізується екотуристичний продукт, соціокультурне середовище відпочинку та інфраструктурне забезпечення.

Природний потенціал Верховинського НПП характеризується високою естетичною привабливістю. Через складну геологічну будову в межах природного парку на невеликій території сконцентровані всі основні геотектонічні структури : від Внутрішньої зони Передкарпатського прогину до Складчастих Карпат та їх стародавнього ядра – Мармароського масиву. Верховинський район багатий на туристично-рекреаційні об'єкти: загалом на цій території налічується 20 об'єктів природно-заповідного фонду, з них 2 загальнодержавного та 18 місцевого значення. Їх загальна площа перевищує 20 тис. га, що становить близько 17% території району [2]. Тут

відокремлюють п'ять орографічних областей: Чорногірський хребет, Чивчинський масив, Гринявські гори, хребет Кострича та Покутсько-Буковинські Карпати.

Чивчинські гори – орографічне продовження Чорногірського хребта. Чивчини є північною окраїною Мармароського масиву. У межі Верховинського району входять тільки північні схили Чивчин, глибоко розчленовані верхніми витоками Чорного Черемошу.

Гринявські гори займають межиріччя Чорного і Білого Черемошів. Хребет простягається майже в меридіональному напрямку від Верховинського пониження до верхів'їв Чорного і Білого Черемошів. Найвища точка – г. Баба. Західний схил Гринявських гір короткий і стрімкий та обмежується глибокою вузькою долиною Чорного Черемошу. Східний, навпаки, пологий і низький, розчленовується численними долинами лівих приток Білого Черемошу. Найбільшою з них є долина р. Пробійна, де розташований найбільший населений пункт району – с. Гринява. Завдяки м'якому рельєфу і порівняно доступним гірським долинам Гринявський район достатньо заселений і добре освоєний [5].

Отже, наукова цінність Верховинського НПП полягає в унікальній можливості вивчення місцевих високогірних природних екосистем, наближених до еталонних.

До складу Верховинського НПП увійшли такі заповідні території з високою естетичною привабливістю [2]:

1. Геологічна пам'ятка природи місцевого значення “Писаний Камінь” площею 5,0 га, що знаходиться в околицях с. Буковець. Висота – 1000 м н. р. м. Писаним Каменем називають і хребет, що простягається від Буковецького перевалу в південно-східному напрямку, і одну з його вершин (1221 м н. р. м.) і скелі на східному схилі неподалік від вершини. Це лускоподібні піщаники висотою 20-25 м, протяжністю 60-65 м і шириною 10-15 м серед смерекового насадження віком 125-130 років. На велетенських брилах ямненського пісковика прадавні люди викарбували петрогліфи - різноманітні схематичні фігури людей, геометричні символи тощо. З Писаним Каменем пов'язано багато легенд і народних переказів, які можна почути від місцевих жителів.

2. Геологічна пам'ятка природи місцевого значення “Скельний коридор Довбушанка” площею 3,4 га у межах Устерицького лісництва Гринявського держлісгоспу. Це скелі пісковика, розділені на дві групи вздовж хребта глибоким коридором зі стрімкими стінками висотою 15-20 м, протяжністю 200-220 м.

3. Комплексна пам'ятка природи місцевого значення “Каменець” площею 1,0 га і висотою 1420 м н. р. м. – це мальовнича гора з поселенням орлів і місцем зростання ендеміка – деревію карпатського. Знаходиться на території Чивчинського лісництва Верховинського держлісгоспу.

4. Ландшафтний заказник місцевого значення “Чивчино-Гринявський” є створений на підставі розпорядження облдержадміністрації від 23.06.1997 року № 443 площею 6646,0 га, з метою збереження найстарішого і найоригінальнішого в ландшафтному, геологічному, флористичному відношенні гірського масиву в Українських Карпатах. За матеріалами лісовпорядкування 1996 року його площа становила 7243,0 га [2]. До складу заказника входять, частково лісові угіддя Верховинського та Гринявського держлісгоспів, а також полонини Балтагура, Прелуки, Ретундул, Лус-

тун, Мале Пір'є, Чивчин, Попадя, Гнітеса, Штевіора.

Це природний ландшафт із специфічним флористичним комплексом, флорою високого ступеня раритетності, відносно доброю її збереженістю. Особливу цінність становлять зарості гірської сосни, високотравні та різнотравні первинні злакові луки, флористичні комплекси боліт, вапнякових виступів, скель, лісові угруповання природного походження. В межах заказника зростає понад 50 видів рослин, занесених до Червоної книги України та Європейського Червоного списку. Серед них – тирлич крапчастий, сосюраєя Порціуса, зозуліні сльози яйцеподібні, медунка Філярського, первоцвіт полонинський, борщівник карпатський.

5. Заповідне урочище “Перелучний” представляє собою буково-смереково-ялицеве насадження площею 3,7 га. Це залишок лісів природного походження віком 130 років. Знаходиться у Явірницькому лісництві Верховинського держлісгоспу на висоті 1200 м н. р. м.

6. Гідрологічна пам'ятка природи болото «Висяче» знаходиться в зоні приполонинних лісів Буркутського лісництва Верховинського держлісгоспу на висоті 1550 мн. р. м., одне з найвідоміших в Українських Карпатах так зване висяче болото, надзвичайно цікаве у флористичному відношенні : тут налічується 17 видів осоки, з яких багато рідкісних, а саме: осока Буксбаума, осока прямоколоса. Площа цього об'єкта – 0,5 га.

7. Гідрологічний заказник місцевого значення “Ріка Чорний Черемош” із узбережною смугою площею 1740,0 га – надзвичайно цінний в естетичному і рекреаційному відношенні туристичний ресурс. Розташований на території Верховинського району. Це типова гірська річка з дуже великими нахилами і швидкою течією, місце нересту цінних видів риб, наприклад, форелі райдужної, марени, підуста.

Окрім цих об'єктів на території Верховинського НПП трапляється дуже рідкісний вид – сосна кедрова європейська, або справжній карпатський кедр [5].

Враховуючи природний потенціал Верховинського НПП, на його території є можливість сформувані і розвивати усі види екотуристичних маршрутів, які відповідають нормам природоохоронних обмежень (за Ю.Зінком та О.Шевчук [9]):

- спеціалізовані з відвідуванням, ознайомленням і вивченням унікальних геоморфологічних утворень, а також їх геологічної складової. Орієнтовані на науковців та освітньо-навчальні групи.

- кваліфіковані (спелеологічний, скелелазіння, водно-туристичний) з використанням спеціальних технік і спорядження для проходження атракційних форм рельєфу (печери, скелі, каньйони). Вивченню цих об'єктів відведена доповнююча роль;

- краєзнавчі з отриманням інформації про геоморфологічну спадщину, культурні та історичні об'єкти регіону та широким використанням естетично-ландшафтних оцінок для окремих геоморфологічних об'єктів і культурно-геоморфологічних комплексів.

Найбільш перспективними на території природного парку є різні за складністю екологічні тури (типізація за О.Ю.Дмитруком [7]):

I. Культурно-пізнавальні та освітньо-виховні екотури:

- археологічний екотуризм – сприяє пізнанню історії взаємодії людини і природного середовища, починаючи з найдавніших епох (“Писаний Камінь”);

- еколого-історико-краєзнавчий екотуризм – спрямований на пізнання сучасної історії взаємодії людини і природного середовища (“Скельний коридор Довбушанка”);

- етноекологічний туризм – ознайомлює з конкретними етносами, їх традиційним способом життя, особливостями природокористування та взаємодії з навколишнім природним середовищем. Насамперед, це стосується етнічних груп і малих народностей, що дотепер живуть у природному середовищі та у традиційній екологічно орієнтованій культурі природокористування (на усій території парку);

- еколого-географічний, або геоекологічний, туризм – спрямований на пізнання закономірностей розвитку природного середовищ, сучасного стану і тенденцій розвитку, особливостей антропогенного впливу цивілізації та зворотних природних реакцій, що допомагає краще зрозуміти роль і місце людини у природі (на усій території парку);

- ландшафтно-екологічний туризм – орієнтований на пізнання природи, як сукупності генетично та історично зумовлених природних комплексів (ландшафтів з їх типовими й унікальними компонентами та властивостями) – (заповідне урочище “Перелучний”);

- еколого-ботанічний екотуризм – орієнтований на пізнання причин біологічного розмаїття рослинного світу, умов його формування та особливостей збереження, залежності від конкретних природних умов (ландшафтний заказник “Чивчино-Гринявський”, урочище “Перелучний”, пам’ятка природи “Каменець”; гідрологічна пам’ятка природи болото “Висяче”);

- зооекологічний екотуризм – ознайомлює з поведінкою різноманітних видів тварин у природних умовах, у тому числі з рідкісними представниками, сучасним станом зоокомплексів, методами їх охорони та відтворення (пам’ятка природи «Каменець»);

- акваекологічний екотуризм – сприяє пізнанню водних екосистем боліт, озер, річок, морів і океанів, їх біологічного різноманіття, особливостей збереження (гідрологічний заказник місцевого значення Ріка Чорний Черемош).

II. Відпочинкові екотури, представлені екскурсійними та відпочинково-прогулянковими пізнавальними програмами вихідного дня на облаштованих екологічних маршрутах і в місцях відпочинку, можливі по всій території парку. Сюди відносять:

- екскурсійний екотуризм;
- прогулянковим екотуризм.

III. Спортивні та пригодницькі (можливі по всій території парку) екотури:

- активний екотуризм – орієнтований на пізнання дикої природи активними учасниками екотуризму, із допомогою спортивного спорядження у спеціально відведених місцях. Підвиди: скелелазіння, стрибки з парашутом, банджі-джампінг (тарзанка), рафтінг (сплав на річках), трекінг (пішохідні тури по високогір’ю) та ін.

IV. Наукові та ділові екотури (можливі за відповідною організації та облаштування установи адміністрації парку):

- конгрес-екотуризм – подорожі екологів-науковців для ознайомлення з науковими досягненнями в галузі охорони природи та екологічної політики, відвідання

екологічних центрів, виставок, музеїв природи, планетаріїв, зоо- та аквапарків, океанаріумів, зон екологічного лиха та ін.;

- діловий екотуризм – подорожі підприємців і науковців з метою ознайомлення та обміну досвідом у галузі екотехнологій, безвідходного виробництва, альтернативної енергетики, утилізації відходів, раціонального природокористування, охорони природи, відтворення природного середовища тощо.

Розробці екомаршрутів на теренах Верховинського НПП передують такі етапи: вибір теоретико-методологічних принципів, згідно з якими буде забезпечена діяльність з моніторингу природних екосистем – дослідження їх стану; визначення пропускної здатності на різних відрізках території у кожній зоні (варто звернути увагу на те, що показники пропускної здатності слід коригуватися з урахуванням зміни кількості відвідувачів, а отже, величини навантаження [17]); організація реконструктивних і санітарних заходів [10]; вивчення умов і масштабів впливу антропогенних (туристичних) факторів; контроль із виконанням заходів із попередження деградації та деформації екосистем внаслідок збільшення антропогенного навантаження. Необхідно дотримуватись усіх чинних вимог і правил щодо затвердження, прокладання, знакування, присвоєння класифікаційних номерів та інформаційного забезпечення туристичних шляхів, а в подальшому обслуговування та будівництво на них гірських притулків.

Плануючи екомаршрути, слід врахувати природні процеси, які можуть становити небезпеку для мандрівників. Наприклад, на стрімких схилах інтенсивно відбуваються процеси площинного змиву і лінійного розмиву, трапляються ділянки обвальо-осипних і зсувних схилів, ерозійні ділянки поверхні та такі, що зазнали вивітрювання.

Хоча пішохідний туризм є найпопулярнішим на Верховинщині, а мережа пішохідних туристичних маршрутів району дуже щільна [19], в межах Верховинського НПП зараз повністю проходить лише один (із десяти чинних) пішохідний екомаршрут “Чивчинським високогір’ям”, початковим і кінцевим пунктом якого є село Шибене. Перша частина екомаршруту проходить вододілом Чивчинського хребта вздовж українсько-румунського кордону на висотах 1400 – 1700 м, друга – долиною Чорного Черемоша від його витоків до спадання лівої притоки ріки Шибеній. Стежка в горах проходить українськими схилами, урочище Чимірний із селом Шибене сполучає ґрунтова дорога. Ночівля можлива на будь-якій полонині, яких уздовж маршруту чимало. Протяжність цього екомаршруту – 82 км, тривалість – 4-5 днів, сезонність – травень-вересень, проходить через с. Шибене – ур. Медвежак – пол. Рогеска – г. Стіг (1654 м) – пол. Берческа – г. Керничний (1588 м) – г. Фуратик (1526 м) – пол. Ледескул – пол. Прелучний – пол. Старостая – г. Будашевська Велика (1677 м) – г. Чивчин (1766 м) – пол. Попада – г. Лустун (1626 м) – г. Пір’є (1530 м) – г. Коман (1723 м) – г. Гнітесса (1749 м) – пол. Балтагура – ур. Чимірне – с. Шибене [18].

Ще один екомаршрут, який лише частково проходить територію парку, – “Чивчинами і Чорногорою”. Він охоплює північну частину Чивчинського і південну Чорногірського хребтів. Починається в с. Шибене і завершується в с. Дземброня, проходить через с. Шибени – хр. Руський Діл – г. Роги (1556 м) – г. Рогеска (1569 м) – г. Радул (1598 м) – пол. Щівник – г. Вихід (1471 м) – г. Васкуль (1730 м) – г. Піп Іван

(2026 м) – г. Смотрович (1896 м) – пол. Смотрович – с. Дземброня [19].

На території Верховинського НПП є умови для розвитку водний екотуризму, зважаючи на його популярність (після пішохідного) у Верховинському районі та завдяки складним порогам, головню, Чорного та, частково, Білого Черемошів. Хоча зараз в межах парку не прокладений жоден водний екомаршрут, а найближчий до його території проходить руслом Чорного Черемоша від с. Зелене до с. Устеріки через Красник, Верховину, Криворівню, Ясенів і далі Черемошем через Мариничі, Білоберізку, Розтоки, Підзахаричі до м. Вижниць [5;19].

На природоохоронній території набуває популярності велотуризм. Поки що це поодинокі велогрупи туристів, що подорожують ґрунтовими дорогами і приглядаються до карпатського високогір'я [19]. На території Верховинського району відомі чотири веломаршрути: один розпочинається із смт.Верховина (“Скупова”, “Оглядовий”, “Віпче”, “Туцувльські села”); два – з с. Ільці (“Буркут”, “Бистрень-Берестечко”) та один із с. Криворівня («Писаний Камінь»). Ці пізнавально-оглядові маршрути переважно радіальні та займають від трьох до восьми годин [12]. Зростання популярності велотуризму в Івано-Франківській області загалом підтверджує актуальність упровадження цього виду екотуризму на теренах Верховинського НПП. Відсутність промаркованих веломаршртів, які б проходили по території природного парку, можна пояснити віддаленістю від населених пунктів і ґрунтових доріг, важкодоступністю та відсутністю інформації про цю територію.

Поширення в останні роки у Верховинському район набув гірськолижний туризм, завдяки двом канатно-буксирувальним витягам на горі Пушкар (сmt. Верховина) та на горі Запідки (с. Ільці). В районі налічується декілька пунктів прокату гірськолижного спорядження, гірськолижна дитяча спортивна школа та школа стрибків з трамплінів [19]. Хоча говорити про розвиток гірськолижного туризму в межах Верховинського НПП є недоцільно і не лише через його «неекологічність», проте розвиток гірськолижних занять у районі позитивно вплине на ступінь туристично-рекреаційної інформативності, а також на відвідуваність природного парку, як доповнювальної дистионації подорожі. Аналогічного ефекту можна досягти, розвиваючи в районі бальнеологічний туризм, адже природа Верховинщини надзвичайно сприятливою для лікування. Тут налічується понад 100 джерел мінеральних вод усіх типів. Лише в с. Буркут та селищі Верховина знаходяться 10 досліджених джерел мінеральної води [5;19].

Не менш важливою складовою екотуризму, як уже зазначалося, є соціокультурне середовище, в якому перебувають еко туристи. У цьому середовищі місцеві жителі і рекреанти перебувають у взаємозв'язку і взаємовпливі: з одного боку культура, побут, звичайний спосіб життя місцевих жителів впливає на враження від поїздки, а з іншого – рекреанти чинять інтенсивний інформаційний вплив. Враховуючи це, слід обов'язково контролювати кількість туристів, перевищення якої становитиме загрозу для місцевого населення. Щоб уникнути негативних соціальних наслідків, варто визначити місцевий соціальний потенціал – рівень відвідуваності, перевищення якого призводить до негативних для місцевої культури наслідків й погіршення взаємин місцевого населення з туристами [13]. Про етнічне різнобарв'я Верховинщини розповідають експозиції місцевих музеїв, яких у селищі Верховина та ближніх селах

налічується 13. Село-музей Криворівня належить до найстаріших сіл Гуцульщини. Всього на території Верховинського району охороняються 23 пам'ятки архітектури, з них 9 державного і 14 місцевого значення, з них 12 культових споруд [5;19]. Завдяки цьому екологічний туризм можна вдало поєднати із уже популярним на цій території сільським.

Незважаючи на вік і недостатню дослідженість, перед Верховинським НПП відкриваються великі перспективи з організації різних видів екотуризму. Умовами успіху цієї справи є виважений екологічний збалансований підхід до використання рекреаційно-туристичних ресурсів території, дослідження екосистем, забезпечення екологічного благоустрою, створення рекреаційної інфраструктури та транспортної доступності, поширення серед населення екознань і достовірної інформації про туристично-рекреаційні об'єкти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про національний природний парк «Верховинський»: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів №389 від 14.10. 2011.– режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/content/article/9399>.
2. Обґрунтування необхідності створення Національного природного парку «Верховинський»: Матеріали Державного управління охорони навколишнього середовища при обласній державній адміністрації Івано-Франківської області / керівник НДР Ю.С.Шпарик, В.І.Парпан, П.Р. Третяк, О.І. Киселюк [та ін.].— Івано-Франківськ, 2010.
3. Про комісію зі знакування туристських шляхів: Розпорядження Івано-Франківської обласної адміністрації №557 від 18.10.2005.
4. Матеріали Управління туризму обласної державної адміністрації Івано-Франківської області. – Івано-Франківськ, 2010.
5. Матеріали Верховинського туристичного інформаційного центру, смт.Верховина, Івано-Франківської області, 2010.
6. *Гетьман В.* Національні природні парки Українських Карпат: туристичні обрії та реалії / В.Гетьман // Зелені Карпати. [м.Рахів] – 2004.– №1-2.
7. *Дмитрук О.Ю.* Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу: Навч.посібник. – 2-е вид., перероб. і доп / О.Ю. Дмитрук.– К.:Альтпрес. – 2004 – 192 с.іл, с. 9-18,103,138-141, 155-160.
8. *Дмитрук О.Ю.* Екологічний туризм: Навч.посібник / О.Ю. Дмитрук, С.В.Дмитрук.– К.:Альтпрес, 2009. – 358 с.
9. *Зінько Ю.* Природоохоронні геоморфологічні об'єкти у структурі геотуризму Західної України/ Ю.Зінько,О.Шевчук// Вісн. Львів. ун-ту.– 2008.– С. 94-104.– Серія географічна. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка –Вип. 35.
10. Інструкція зі знакування туристичних шляхів (маршрутів)// Розробники: *Гутиряк В., Мельник Г.* – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009.– 48 с.
11. *Міллер Г.П., Петлін В. М., Мельник А.В.* Ландшафтознавство: теорія і практика: Навч. посібник / Г.П. Міллер, В.М. Петлін, А.В. Мельник.– Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2002.– 172 с.+43 рис.
12. Мережа вело маршрутів. Верховинський район / Карто-схема. 2009.
13. *Олійник Я.Б.* Теоретичні основи туризмології : Навч. посібник / Я.Б Олійник, А.В. Степаненко. – К.:Ніка-Центр, 2005.–316 с.

14. *Петлін В.М.* Екологічні механізми організації природних територіальних систем/ В.М. Петлін . – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 304 с.
15. *Приходько М.М.* Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю/ М.М. Приходько, М.М. Приходько (молодший). – Івано-Франківськ: Фоліант, 2004. – 847 с.
16. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні: Монографія / *К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусак, Н. Коновалова та ін.* – Чернівці: Чернівецький нац. ун. ім. Ю.Федьковича, 2010. – 250 с.
17. *Чижова В.П.* Рекреационный ландшафт как объект экологического образования / В.П.Чижова // Туризм и рекреация: фундаментальные и прикладные исследования: Материали IV междунар. наук.-практ. конф. МГУ, географ. ф-т. 24-25 апреля. 2008.– М.: Диалог культур, 2009.–с. 102-106.
18. Інформаційний географічний портал Географіка / Фізико- Географічні області Карпатської гірської країни – Режим доступу: www.geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_ukrajini/fiziko_geografichni_oblasti_karpatskoji_girskoj_krajini/39-1-0-559
19. Інформаційний портал Туристично-інформаційного центру смт. Верховина, режим доступу: <http://www.verkhovyna.info/ua/>.

*Стаття: надійшла до редколегії 25.05.2012
прийнята до друку 06.06.2012*

TOURIST RECREATIONAL CAPABILITY OF «VERKHOVYNSKY» NATIONAL NATURAL PARK IN THE CONDITIONS OF ECOTOURISM DEVELOPMENT

O. Moroziuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
P. Doroshenko St., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

In the article it is considered the basic components of the natural tourist recreational capabilities of the «Verkhovynsky» National Natural Park. There are described the types of ecotourism, that are reasonable to develop within this natural protected area.

Key words: ecotourism, the ecotourism components, natural capability, the types of ecotourism.

ТУРИСТИЧЕСКО-РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ВЕРХОВИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ЕСТЕСТВЕННОГО ПАРКА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА

O. Морозюк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка
ул. П.Дорошенко 41, 79000 м. Львов, Украина*

В статье рассмотрены основные составляющие туристическо- рекреационного потенциала национального естественного парка «Верховинский». Определены виды экотуризма, которые целесообразно развивать в пределах данного природоохранного учреждения.

Ключевые слова: экологический туризм, составляющие экологического туризма, естественный потенциал, виды экомаршрутов.